

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ (4-Й МІЖНАРОДНИЙ СЕМІНАР «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА»)

УДК 378.091.33:34

ДІЛОВА ГРА ЯК АКТИВНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ

Т.В.Галузінська

Анотація. У статті розглянуто особливості використання ділової гри як активного методу навчання професійно-орієнтованого спілкування та формування мовленнєвої культури майбутніх правознавців.

Ключові слова: культура мовлення, ділова гра, професійно-орієнтоване спілкування.

Аннотация. В статье рассмотрены особенности использования деловой игры как активного метода обучения профессионально-ориентированного общения и формирования речевой культуры будущих правоведов.

Ключевые слова: культура речи, деловая игра, профессионально-ориентированное общение.

Annotation. The article considers special features of business-like game usage as an active method of teaching of professionally-oriented communication and forming of speech culture of future lawyers.

Key words: speech culture, business-like game, professionally-oriented communication

Актуальність дослідження. У добу творення незалежної країни, у зв'язку із закріпленням Конституцією України статусу української мови як державної, питання культури мовлення в державі набуває особливої ваги.

З культурою мовлення насамперед пов'язують уміння правильно говорити і писати, вимовляти і наголошувати слова, дотримуватися лексичних і граматичних норм літературної мови, добирати такі мовно-виразові засоби, які відповідають меті й обставинам спілкування [1, с.3].

Концепція мовної освіти ставить перед вітчизняною лінгводидактикою нові завдання, основним серед яких є забезпечення комунікативно-практичного вивчення мови. Ця проблема є актуальною для навчальних закладів, які мають за мету сформувати висококваліфікованого спеціаліста. Стан функціонування сучасної української мови, безперечно, не може не позначитися на фаховому мовленні і майбутніх правників. Процес підготовки майбутніх кваліфікованих спеціалістів, здатних успішно виконувати свої професійні обов'язки, потребує не лише зростання якості знань студентської аудиторії, але й підвищення їх культурно-освітнього рівня, що зумовить зростання рівня мовленнєвої культури та професійної культури загалом. Від уміння володіти словом значною мірою залежить якість правозахисної діяльності та ефективність виконання професійної роботи. На сьогоднішній день необхідно провести комплекс суттєвих змін у навчально-виховному процесі, що передбачає пошук нових технологій, форм і методів підготовки майбутніх спеціалістів, які відзначатимуться творчою індивідуальністю, високим рівнем професійної компетенції та загальної культури.

На нашу думку, однією із дійових форм організації навчання професійної підготовки майбутніх юристів є ділова гра, за допомогою якої шліфуються уміння та навички мовленнєвої культури студента.

Огляд останніх досліджень та публікацій. Наукові розвідки про особливості культури фахового мовлення майбутніх правників представлені працями Н.Д.Бабич, А.С.Токарської, І.М.Кочан, В.В.Молдован, С.В.Шевчук та ін. Вплив ділової гри, яка передбачає моделювання функцій структур (організацій, колективів, органів управління) та дій їхніх працівників на пошуки найкращого варіанта розв'язання певних завдань, ситуацій, проблем розглядалися дослідженнями Н.Науменко, А.Вербицького, В.Коваленко, І.Носаченко, П.Олійника.

Постановка проблеми. Аналіз навчальних програм та методичних праць з культури мовлення свідчить, що у сучасному навчальному закладі передбачається ознайомлення студентів з мовленнєвою культурою взагалі, проте у науковому арсеналі викладачів відсутні ґрунтовні праці про специфіку методики формування професійного рівня мовленнєвої діяльності правників.

Мета статті. У даній статті пропонуємо проаналізувати вплив ділової гри як ефективної форми організації навчання з метою формування мовленнєвої культури правознавців.

Виклад основного змісту досліджень. Фахова мова правників базується на законах української мови, її лексичних, морфологічних і синтаксичних нормах. Прийнято розрізняти вищий та нижчий рівень мовленнєвої культури людини. Нижчий рівень – перший ступінь опанування літературної мови: правильність мовлення і дотримання норм літературної мови. Правильним мовленням називають таке мовлення людини, в якому не допускаються помилки у вимові, вживанні слів та їхньому утворенні, побудові речень. Вищим рівнем мовленнєвої культури прийнято вважати правильне і гарне мовлення: людина не лише не допускає помилок, але й вмє щонайкраще будувати своє висловлення; найбільш повно розкриває його тему та основну думку; відбирає найбільш придатні слова і конструкції з урахуванням того, до кого та за яких обставин вона звертається. Основна мета кожної культурної людини полягає в збагаченні свого мовлення, його вдосконаленні. Необхідно навчитися відчувати свого співрозмовника, уміти відбирати найбільш придатні для кожного випадку слова і конструкції. Формування навичок користуватися правилами культури спілкування, як і культури загальної поведінки з оточуючими, повинно відбуватися в процесі систематичної навчальної та виховної роботи.

Мовні засоби, що використовуються у діловому мовленні правників, досить різноманітні, проте вся багатоаспектність лексики передбачає одну й найважливішу вимогу – використовувати усталені терміни, формули, звороти мови, що увійшли в діловий стиль у різних комунікативних ситуаціях правоохоронної діяльності. Саме стандартизація ділового мовлення суттєво полегшує роботу органів внутрішніх справ, підвищує рівень поінформованості, сприяє забезпеченню умов для створення і розвитку правового суспільства [4, с.4].

На сьогоднішній день ділова гра є ефективною формою організації навчання. Актуальність цього виду роботи в тому, що він дає змогу учасникам розкрити свої можливості, навчитися займати активну позицію, випробувати себе на професійну зрілість, удосконалюватися у діловій компетентності. У комплексі з іншими сучасними формами й методами навчання гра забезпечує природній перехід студента з навчальної діяльності на професійну – з відповідною трансформацією предмета, мотивів, цілей, засобів, способів і результатів діяльності [2, с.39].

Ігрова діяльність людини являє собою складне і багатопланове утворення, яке має велике значення для життя і розвитку особистості. Для людини гра є природною формою активності, що не тільки народжує гру, а й здатна свідомо і вільно виконувати вибір між грою та іншими видами діяльності. Саме у грі в розгорнутому вигляді вільно можуть бути реалізовані деякі психологічні особливості особистості [3, с.157].

Гра – це унікальний механізм акумуляції і передачі людиною набутого досвіду. У грі актуалізується, знаходить своє поведінкове виявлення активна позиція її учасників.

Ділові ігри допомагають студентам розвивати такі якості, як здатність працювати в команді; брати на себе відповідальність при вирішенні різних питань; проявляти ініціативу; виявляти проблеми та шукати шляхи їх подолання; аналізувати нові ситуації і застосовувати для їх аналізу вже наявні знання; уміти розвивати взаєморозуміння між учасниками гри.

Сучасна дидактика справедливо оцінює можливості ділової гри для ефективної взаємодії вчителя й учнів, продуктивної форми їхнього спілкування, мотивація якого підтримується елементами змагання та зацікавленості грою.

Гра – одна з найважливіших сфер життєдіяльності. Вона забезпечує необхідні емоційні умови для всебічного гармонійного розвитку особистості. У навчальному процесі вона є тим засобом, який дає змогу якнайповніше врахувати вікові особливості, розвивати ініціативу й самодіяльність, створювати творчу атмосферу, реалізувати амбіції гравців, всебічно допомогти їм підготуватися до життя.

Більшість учених, що займалися дослідженням цієї проблеми, вважають, що у процесі розгортання ділової гри відбувається всебічна підготовка до дорослого життя. Дослідники вказують на те, що усі дидактичні ігри (рольові, ділові, розважальні, предметні, комп'ютерні та ін.) тісно пов'язані з усіма видами людської діяльності: пізнанням, працею, мистецтвом, спілкуванням, спортом, охоплюючи усі сфери життя суспільства. А відтак, у процесі навчально-ігрової діяльності студент має можливість познайомитися із особливостями будь-якої професії.

Розробляючи сценарій рольової гри, що передбачає різнопланове ділове спілкування українською мовою, слід зважати на різні важливі моменти, додержання яких забезпечує її безсумнівний позитивний вплив на мовний досвід студентів.

Незалежно від різновидів уроку-ділової гри, їх об'єднують загальні вимоги: постановка теми, цілей та завдань гри; визначення оптимального змісту гри; розподіл ролей та визначення функціональних обов'язків учасників гри; забезпечення умов для проведення ділової гри (обладнання, наочність, оформлення приміщення, інше матеріально-технічне забезпечення); єдність взаємодії студентів у ході виконання ролей.

Відомо, що сучасний стан правничої мови характеризується тим, що чимало фахових висловів є прямим кальками з російської чи англійської мов, тому доречним буде використання ділової гри «Перекладач». У ній головними особами є студенти-«іноземці» та студенти-перекладачі, де російськомовні терміни мають бути замінені українськими відповідниками. Наприклад: *довод – доказ, должник – боржник, законодательный – законодавчий, имущество – майно, лично – особисто, ложный – неправдивий, местонахождение – місцеперебування* та ін. Чи використання словосполучень типу: *меры по предупреждению – запобіжні заходи, на произвол судьбы – напризволяще, по делам службы – у службових справах, привлечь к ответственности – притягати до відповідальності, принять решительные меры – вжити рішучих заходів.*

Термінологія кожної галузі сьогодні не мислима без запозичених слів. Не виняток у цьому відношенні правнича сфера. Причому одні слова безпосередньо увійшли до її складу (*адвокат, вердикт, амністія*), а інші набули деяких національних ознак у вигляді афіксів (*інкримінування, кілерство, конфіденційний*). Ділова гра «Науковець» допоможе дослідити етимологію слова та визначити його тлумачення. Кожній підгрупі студентів пропонується певна кількість юридичних термінів (для прикладу: *презумпція, арбітраж, рапорт, гауптвахта, версія, ситуація, террор* та ін.) і вказується час для роботи з тлумачними словниками.

Культура мови правника – якісний показник загальної культури особистості, її ділових якостей [4,с.103]. Вагому роль у цьому питанні відіграють знайомство, уміння виголосити подяку, попросити вибачення, зробити комплімент чи привітати зі святом. Це важливий момент зав'язування контактів як ділових, так і особистих. У таких випадках пропонуємо ділову гру «Мовленнєвий етикет». Наприклад: напишіть компліменти колезі по службі, безпосередньому керівникові, близькій людині. Змоделюйте ситуацію виголошення їх.

На сьогодні важливо, щоб усне мовлення правника поєднувало в собі елементи розмовного, офіційно-ділового та ораторського стилів. І в кожному випадку маємо певні особливості мовлення, що виявляються як у доборі мовного матеріалу, так і у побудові самого мовлення. З цією метою пропонуємо ділову гру «Судове засідання», де студенти інсценізують судовий процес, що є однією із складових діяльності правників. Спочатку вони згідно структури промови складають виступи, вчать їх та згодом виголошують обвинувальні промови прокурора, захисні промови адвоката, самозахисні промови підсудних тощо. Такий вид роботи вчить володіти вербальними та невербальними засобами комунікації, розвиває дикцію, пам'ять, виразність мовлення.

Слід зазначити, що в навчальних іграх використовується не тільки ігровий метод як такий. У процесі гри можна застосовувати групову та індивідуальну роботу, спільне обговорення, проводити тестування, опитування та «мозковий штурм», створювати рольові ситуації. Іншими словами, гра органічно поєднує і дозволяє використовувати різні методи. Так досягається більш високий рівень спілкування, ніж при традиційному навчанні, бо рольова гра робить можливою реалізацію конкретної діяльності.

Висновки. Володіння мовленнєвою культурою важливо для фахівця будь-якої сфери діяльності, тому що мовна культура є невід'ємною від загальної культури людини. На нашу думку, від уміння володіти словом значною мірою залежить якість правозахисної діяльності, ефективність виконання фахової роботи. Мовна культура кожного впливає на інтереси суспільства, держави, громадян, адже людина з високою культурою не буде злочинцем.

Література

1. Довідник з культури мови: [Посібник] / С.Я. Єрмоленко, С.П.Бибик, Н.М. Сологуб та ін.; За ред. С.Я. Єрмоленко. – К.: Вища школа, 2005. – 399с.
2. Науменко Н. Рольова гра як метод співтворчості викладача зі студентом / Дивослово. – №6. – 2004. – С.39-40.
3. Носаченко І.М. Диференційований підхід до навчання учнів за допомогою ігрових методів: Наук.-метод. зб. /Відповід. ред. Ничкало Н.Г. – К.: НДІ педагогіки, 1992. – 174 с.
4. Токарська А.С. Культура фахового мовлення правника: Навч. Посібник / А.С. Токарська, І.М. Кочан. – Львів: Світ, 2003. – 312с.
5. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1997. – 271с.